

Magdalena Wojtyka

Sprawozdanie z V konferencji naukowej studentów, doktorantów i młodych doktorów "Bogactwo polszczyzny w świetle jej historii", Katowice, 6-7 listopada 2012

Linguarum Silva 2, 231-236

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Magdalena Wojtyka

Sprawozdanie z V konferencji naukowej studentów, doktorantów i młodych doktorów *Bogactwo polszczyzny w świetle jej historii,* Katowice, 6–7 listopada 2012

Lingwistyka w ujęciu diachronicznym ponownie stała się przedmiotem refleksji podczas ogólnopolskiej konferencji naukowej z cyklu *Bogactwo polszczyzny w świetle jej historii* (Katowice, 6–7 listopada 2012 roku), zorganizowanej przez Instytut Języka Polskiego Uniwersytetu Śląskiego oraz przez działającą w jego ramach od 2003 roku Sekcję Historycznojęzykową Studenckiego Koła Naukowego Językoznawców.

Konferencja stanowiła piąte ogniwo cyklu zapoczątkowanego w 2004 roku. Cztery poprzednie katowickie spotkania naukowe, o charakterze wewnętrznym (prelegentami byli tylko przedstawiciele UŚ), odbywały się co dwa lata, kolejno w: 2004, 2006, 2008 oraz 2010 roku, a wygłoszone referaty złożyły się na cztery tomy pt. *Bogactwo polszczyzny w świetle jej historii* (t. 1. Red. K. Kleszczowa, A. Rejter. Katowice 2006; t. 2. Red. K. Kleszczowa, A. Rejter. Katowice 2008; t. 3. Red. A. Rejter. Katowice 2010; t. 4. Red. J. Przyklenk, A. Rejter. Katowice 2012).

Do udziału w jubileuszowej – piątej konferencji z cyklu – zaproszeni zostali referenci – studenci, doktoranci i młodzi doktorzy (do 35. roku życia) – z różnych ośrodków akademickich Polski, czego efektem było znaczne zróżnicowanie prezentowanej w wystąpieniach problematyki historycznojęzykowej oraz jej poszerzenie o zagadnienia, które w dotychczasowych konferencjach cyklu podnoszone były rzadko lub też w ogóle ich nie podejmowano.

Sesję naukową otworzyła Dyrektor Instytutu Języka Polskiego UŚ – dr hab. prof. UŚ Magdalena Pastuchowa, po czym głos oddano prelegentom. Pierwszą część obrad rozpoczęła Anna Ziemińska (Katowice) referatem *XVI-wieczne frazeologizmy z nazwami ptaków we współczesnej polszczyźnie*, w którym ukazano szesnastowieczną genezę wybranych współczesnych frazeologizmów z nazwami ptaków. Prelegentka, przedstawiając ważne motywacje językowe, wskazała także na przyczyny zaniku dawnych paremii. Natomiast Ewelina Ładziak (Katowice) wskazała na przymiotniki odnoszące się do odczuwania temperatury za pomocą

zmysłu dotyku (*Odczuwanie temperatury przez dotyk*) i wprowadziwszy skalę dla analizowanych wyrazów z dwoma przeciwległymi leksemami – *ciepły* i *zimny* – zaprezentowała ewolucję znaczeniową badanych słów, odnosząc się również do ich etymologii. Zagadnienie przeobrażeń semantycznych podjęła także Dorota Kondratczyk (Warszawa), która w swym referacie O „przyjaźni” w perspektywie historycznej opisała zmiany, jakim ulegał wyraz *przyjaźń* na przestrzeni wieków. Prelegentka skupiła się m.in. na etymologii analizowanego leksemu, a także na jego szeroko pojętej wieloznaczności.

Drugi panel sesji naukowej otworzyła Ewelina Kwapien (Warszawa) referatem „*Jedźmy, nikt nie woła*” – jak zmieniały się nazwy środków transportu w XIX wieku. Autorka zaprezentowała bogaty materiał, uwzględniając podział na podpola, oraz uwypukliła różnice ilościowe i jakościowe w odniesieniu do pierwszej i drugiej połowy XIX wieku, co pozwoliło potwierdzić tezę o ścisłej zależności między zmianami cywilizacyjnymi a leksemami omawianej kategorii. Podobnej tematyce poświęcone było wystąpienie Wioletty Wilczek (Katowice) zatytułowane „*Automobilista*”, „*kierownik*”, „*szofer*”... *Nazwy kierowcy jako element leksyki motoryzacyjnej XX i XXI wieku*. Tym razem prelegentka, wykorzystując teksty dawnych kodeksów drogowych, dokumentów, przepisów oraz źródła internetowe, tj. fora zajmujące się tematyką motoryzacyjną, skupiła uwagę na zmianach, jakie zaszły w kategorii nazw kierowców, oraz na tendencjach rozwojowych, którym badana leksyka podlegała.

Serię referatów dotyczących przysłówków zapoczątkowało wystąpienie Emilii Kubickiej (Toruń) na temat *Skąd się biorą przysłówki, czyli dlaczego łatwiej opisywać adverbialia niż adverbia*. Autorka przeprowadziła ogólnojęzykową analizę przysłówka rozpatrywanego jako część mowy i szeroko omówiła – przy uwzględnieniu aspektu kontrastycznego – wiązane z poruszonym zagadnieniem wątpliwości i trudności w kwalifikowaniu konkretnych form do kategorii przysłówka.

Popołudniowe obrady rozpoczęły dwie sekcje. W sekcji A kontynuowano problematykę adwerbiów. Joanna Kościerzyńska (Toruń) w referacie *Etymologia jednostek wielosegmentowych z elementem „na” a ich znaczenie współczesne* przeprowadziła badania nad etymologią analizowanych wyrażen, skupiając się jednak przede wszystkim na ich ewolucji. Autorka poddała analizie także segment *na*, opisując jego główne funkcje. Ważną konkluzją wypowiedzi było przedstawienie miejsca, jakie we współczesnej polszczyźnie zajmują omawiane jednostki wielosegmentowe. W drugim wystąpieniu pt. *Przekształcenia pola semantycznego przysłówków kolektywnych* Paulina Rosalska (Toruń) na podstawie zgromadzonego materiału słownikowego wyodrębniła grupę przysłówków kolektywnych i zarysowała ich ewolucję, przekształcenia semantyczne i składniowe. Referat przyniósł także rozstrzygnięcia w zakresie przyczyn zaniku niektórych

form kolektywnych we współczesnej polszczyźnie. W tym samym kręgu tematycznym mieścił się referat Natalii Żochowskiej (Toruń) pt. *Zmiany semantyczne przysłówka „mimochodem”*. Prelegentka przedstawiła w nim ewolucję leksemu *mimochodem*; zaczynając od jego etymologii, wykazała liczne przesunięcia semantyczne, jakie zaszły w rozumieniu tego wyrazu na przestrzeni wieków. Swoje spostrzeżenia autorka referatu poparła licznymi przykładami użycia leksemu, zaczerpniętymi z literatury i innych źródeł.

W równoległe prowadzonych obradach sekcji B Aleksandra Żurek (Warszawa) przedmiotem swego wystąpienia zatytułowanego *„Obraz myśli słowami malować”, czyli dwa wyrazy o „wyrazie”* – uczyniła zmiany znaczeniowe leksemów: *wyraz* oraz *wyrazić* (*wyrażać*), przy czym szczególnie uwagę zwróciła na nieobecne dziś dawne znaczenia badanych słów. Następnie Marzena Marcinkiewicz (Lublin) w referacie *Ekspresja na poziomie formy i treści. Wokół genologicznego problemu w tatrzańskiej twórczości Jana Kasprowicza* omówiła te cechy gatunkowe tatrzańskiej twórczości poety, które wpływają na ekspresywne ukształtowanie utworów pod względem formy i treści. Analizą objęła następujące gatunki: sonet, balladę, pieśń, baśń, prozę poetycką. Obrady sekcji B zwińczył referat Marii M. Gałązki (Warszawa), która na materiale wybranych tekstów pieśni świeckich i religijnych przedstawiła propagandowy charakter wyzyskanej formy słownej (*Polska pieśń XVI i początku XVII wieku – muzyka i propaganda*).

W toku obrad nie pominięto także problemów dotyczących onomastyki. W części zamykającej pierwszy dzień konferencji Beata Kiszka (Katowice) w referacie *Od „Marii” do „Majki” – modne imiona żeńskie dawniej i dziś* poddała analizie tendencje w nadawaniu imion żeńskich. Za materiał badawczy posłużyły jej dane z ksiąg metrykalnych Knuruwa i Rybnika z 1950 i 2010 roku. Autorka wskazała też na zjawisko imion ponadczasowych, na problem *mody imienniczej*, w którego ramach umieściła m.in. tendencję do zaniku słowiańskich imion dwuczłonowych. Żeńskie nazwy własne stały się również przedmiotem wystąpienia Pauliny Cygańskiej (Warszawa) na temat *Wpływ czynników językowych i nie tylko na nazwy własne z Biblii na gruncie polskim*. Prelegentka zanalizowała wybrane przekłady Biblii i wskazała podobieństwa oraz różnice w zapisie żeńskich nazw własnych. Nadto wymieniła przyczyny pojawiających się rozbieżności, a także przeprowadziła analizę zgromadzonych konstrukcji analitycznych.

Aktualny dla współczesnego językoznawstwa temat podjęła w referacie *Przeobrażenia mentalne a zmiany w funkcjonowaniu żeńskich nazw zawodów i tytułów w kulturze* Karolina Pawelczyk (Katowice). Prelegentka przybliżyła przede wszystkim uwarunkowania historyczne, zwłaszcza te zewnętrznojęzykowe, które miały istotny wpływ na rozwój analizowanych leksemów.

Natomiast Konstancja Stachura (Katowice) zmierzyła się z problemem XVI-wiecznych wykrzyknień. Jej wystąpienie: *Jak dawniej wyrażano uczucia? Rola i rodzaje wykrzyknień w XVI wieku*, przyniosło kategoryzację dawnych eksklamacji, które następnie przedstawione zostały w aspekcie etymologicznym.

Drugi dzień konferencji zainaugurowała Zuzanna Krótki (Katowice) referatem *Eufemistyczne nazwy stosunku seksualnego w historii języka polskiego*, w którym podjęła nie tylko szeroko pojęte kwestie związane z procesem tabuizacji w języku, lecz przede wszystkim wskazała na najstarsze tendencje w zakresie tworzenia eufemizmów pola nazw stosunku seksualnego. Natomiast w wystąpieniu zatytułowanym „Bękart” versus „dziecko naturalne” – *różne sposoby mówienia o dzieciach nieślubnych na przestrzeni wieków (XV–XXI)* Monika M. Kresa (Warszawa) przedstawiła bogaty zbiór określeń (zarówno syntetycznych, jak i analitycznych, gwarowych i literackich, historycznych i współczesnych), które pojawiają się w literaturze pięknej, słownikach, dokumentach kościelnych, kodeksach czy encyklopediach. Przedmiotem refleksji autorka uczyniła nie tylko właściwości semantyczne i składniowe analizowanych określeń, lecz także typowe dla nich historyczne przeobrażenia.

Interdyscyplinarnie przedmiot swojego wystąpienia potraktowała Ewa Sztymelska (Warszawa). Referat „Zniesławienie” i „zniewaga” – *językowe i prawne dzieje pojęć* był próbą wielostronnego spojrzenia na problem nie tylko językowych przeobrażeń badanych leksemów, lecz także na zachodzące wraz z nimi zmiany w sferze prawnej interpretacji obu pojęć. Autorce udało się nakreślić semantyczne różnice między *zniesławieniem* a *zniewagą*, a także wskazać możliwe przyczyny takiego stanu rzeczy. Z kolei Weronika Piotrowska (Warszawa) przedstawiła różne sposoby adaptacji anglicyzmów w języku polskim. Celem jej referatu: „Foksal” i „finisz” – *anglicyzmy na początku XX w. i dziś* było w dużej mierze zaprezentowanie przyczyn zaniku niektórych anglicyzmów obecnych jeszcze w XIX wieku w polszczyźnie – autorka wskazała m.in. na tendencję do normalizacji w języku, a przede wszystkim na zmianę realiów społecznych i historycznych.

Drugą część obrad otworzyła Olga Stramczewska (Poznań), która wygłosiła referat *O różnicy semantycznej między leksemami „płakać” i „płakać się”*. Prelegentka wyszczególniła etapy rozwoju omawianych przez nią leksemów, przybliżając jednocześnie ich etymologię oraz przesunięcia semantyczne. Sedno referatu stanowiła jednak próba analizy badanego leksemu w tekście apokryfu – mianowicie w *Rozmyślaniach przemyskich*.

Problemem świadomości językowej w epoce saskiej zajęła się Ewa Rodek (Warszawa), która przedstawiła pracę nt. *Przejawy świadomości językowej w wybranych przedmowach do dzieł powstałych w epoce saskiej*. Przedmiotem

swych rozważań prelegentka uczyniła przedmowy do trzech dzieł, ukazując w ten sposób różnorakie podejście do języka ojczystego ich autorów. Podobny problem, choć na innym materiale, poddała pod rozwagę Daria Sitko (Katowice). Jej wystąpienie pt. *Zmiany w świadomości językowej Polaków od lat 50. XX wieku do chwili obecnej* przyniosło refleksję na temat postaw Polaków wobec języka w ostatnim pięćdziesięcioleciu: prelegentka wykazała, że w powojennej Polsce dominowała postawa purystyczna wobec języka, a współcześnie Polacy są bardziej otwarci na zmiany dokonujące się w polszczyźnie, co jest wynikiem m.in. zmiany sytuacji geopolitycznej.

Kolejny referat o tematyce onomastycznej (*Przeobrażenia historyczne imion osobowych*) przedstawiła Agnieszka Kijak (Poznań), która skupiła się w dużej mierze na typologii imion oraz przeobrażeniach, jakim nazwy własne podlegały. Ważnym aspektem wystąpienia było wskazanie motywów (na materiale ankietowym), jakimi kierują się rodzice przy nadawaniu imion dzieciom.

Ostatnią odśłonę konferencji zainaugurował referat Olhy Makarovej (Warszawa) pt. *O języku polskich zapisek sądowych w „Księdze grodzkiej żytomierskiej” (1635-1644)*, którego celem była charakterystyka badanego materiału tekstowego, uwzględniająca specyfikę językową zabytku, tj. wpływy łacińskie i ukraińskie. Z kolei poszukiwaniem znaczenia wyrażenia *mirrowy snopek* (*Rzecz o Mirrowym Snopku. W poszukiwaniu znaczenia i popularności użycia w XVIII wieku*) zajęła się Anna Malińska (Katowice), która szczegółowo wyjaśniła etymologię obydwu leksemów – *snopek*, *mirra*. We wnioskach prelegentka przedstawiła możliwe przyczyny nieobecności tego określenia w dzisiejszej leksyce. Trzeci referat popołudniowych obrad zatytułowany *Wiara jako abstrakt, przyroda – konkret. O metaforach w „Kazaniach sejmowych” Piotra Skargi* przedstawiła Kamila Wincewicz (Warszawa). Referentka dokonała dokładnej typologii zawartych w utworze Skargi metafor, przyporządkowując je do poszczególnych domen. Na tej podstawie wyróżniła 28 powtarzających się w tekście zwrotów, których sens metaforyczny został wyjaśniony i zilustrowany konkretnymi przykładami.

Konferencja skupiła 27 młodych badaczy-referentów z różnych uniwersytetów całego kraju (z Lublina, Poznania, Torunia, Warszawy i Katowic). Wygłoszone na konferencji referaty stanowiły nie tylko źródło cennych informacji materiałowych – leksykalnych, tekstowych – czy ważkich spostrzeżeń teoretycznych z zakresu językoznawstwa, lecz także inspirowały do podejmowania różnowątkowych dyskusji, które prowadzone były z dużym zaangażowaniem, zarówno przez prelegentów, jak i przez gości-słuchaczy. W trakcie tych rozmów dokonano wielu obserwacji, które w przyszłości mogą posłużyć jako podstawa do kolejnych refleksji prowadzonych w ramach historycznego językoznawstwa. Konferencja dowiodła

jednocześnie, że zainteresowanie lingwistyką diachroniczną jest ciągle żywe, a nauka ta nieustannie wzbogacana jest o nowe wnioski. Jubileuszowe spotkanie ukazało, jak dużą popularnością cieszy się ona wśród młodych naukowców. Bez wątpienia zatem za dwa lata z równym zainteresowaniem wysłuchamy kolejnych referatów, które wniosą wiele nowego do naszej wiedzy o dawnym stanie polszczyzny.